

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

LUT School of Energy Systems

Ympäristötekniikan koulutusohjelma

Kandidaatintyö

**APTEEKIN YMPÄRISTÖASIOIDEN HALLINTA
JA YMPÄRISTÖSERTIFIointi**

Environmental management and certification of a pharmacy

Työn tarkastaja:

Professori, KTT Lassi Linnanen

Työn ohjaaja:

Nuorempi tutkija, DI Katariina Koistinen

Lappeenrannassa 5.1.2017

Annika Hämäläinen

TIIVISTELMÄ

Lappeenrannan teknillinen yliopisto
LUT School of Energy Systems
Ympäristötekniikan koulutusohjelma

Annika Hämäläinen

Apteekin ympäristöasioiden hallinta ja ympäristösertifiointi

Kandidaatintyö

2016

35 sivua, 4 kuvaa ja 2 taulukkoa

Työn ohjaaja: Nuorempi tutkija, DI Katariina Koistinen

Hakusanat: ympäristöasioiden hallinta, ympäristöjärjestelmä, sertifikaatti

Keywords: environmental management, environmental management system, environmental certificate

Tämän kandidaatintyön tavoitteena on selvittää ympäristöjärjestelmän rakentamiseen ja käyttöönottoon liittyviä vaatimuksia apteekissa. Työssä paneudutaan apteekin toimintoihin ympäristönäkökulmasta ja selvitetään, miten ympäristövaikutusten hallinta siellä toimii. Tavoitteena on myös kartoittaa, miten ympäristöjärjestelmän hankkimisprosessi etenee käytännön yritysmaailmassa. Työ tehdään case-kohteena olevassa Jämsän apteekissa tutkimalla arkistoituja dokumentteja sekä keskustelemalla ja pohtimalla asioita yritysjohtajien kanssa.

Apteekin ympäristöasioita hallitaan kuten muissakin pk-yrityksissä. Lisäksi täytyy ottaa huomioon useita lakikohtia esimerkiksi aukioloaikoihin, varastohallintaan, yksityisyydensuojaan ja lääkejätteisiin liittyen. Ympäristöjärjestelmän rakentaminen on prosessi, joka vaatii yritysjohtajien ja henkilökunnan sitoutumisen samoihin ympäristöllisiin päämääriin. Ympäristöjärjestelmää varten tarvitaan laaja ympäristöasioiden alkukartoitus. Sen pohjalta suunnitellaan ympäristöpolitiikan tavoitteet, joihin yritys jokapäiväisellä ympäristöasioiden huomioimisella pyrkii. Ympäristöasioiden hallinta lisää yrityksen tehokkuutta vähentämällä kulutusta ja ennakoimalla vahinkoja. Ihmisten positiivinen suhtautuminen ympäristöystävällisyyteen tuo yritykselle myös kilpailuetua.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	YMPÄRISTÖASIOIDEN HALLINTA	4
2.1	Ympäristöasioiden hallinnan kehittyminen	4
2.2	Apteekkialan erityispiirteet	7
3	YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT	9
3.1	ISO 14001	9
3.2	EMAS	10
3.3	Ekokompassi	12
3.4	Green Office	12
4	YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄN LUOMINEN	14
4.1	Apteekin esittely	14
4.2	Ympäristösertifikaatin valintaperusteet	15
4.3	Ympäristöjärjestelmän suunnittelu	16
4.3.1	Ympäristövastaavan valinta	16
4.3.2	Ympäristövaikutusten kartoitus	17
4.3.3	Ympäristöasioista tiedottaminen	23
4.3.4	Ympäristöpolitiikan ja ympäristöohjelman laatiminen	24
4.3.5	Ympäristöpolitiikan suunnittelun aikana esiin nousseet asiat	26
4.3.6	Seurantatunnuslukujen valinta	29
4.4	Ympäristöjärjestelmän käyttöönotto	29
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	31
5.1	Apteekin ympäristövaikutusten hallinta	31
5.2	Ympäristöjärjestelmän käyttöönotto	32
5.3	Jämsän apteekin ympäristötyö	33
6	YHTEENVETO	35
	LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Ympäristöasioiden huomioimista pidettiin yrityksissä pitkään pakollisena kulueränä, joka piti lakien noudattamiseksi hoitaa. 1990-luvun puolivälissä tätä ajattelua haluttiin muuttaa ja ympäristöasiat nostettiin yhdeksi yrityksen menestystekijäksi laatuajattelun rinnalle. (Pohjola 2003, s. 26.) Nykypäivän yritysmaailmassa ympäristöajattelu on kilpailuetu siinä missä hyvä sijainti tai edulliset hinnatkin. Valistuneet kuluttajat ajattelevat yhä enemmän käyttämiensä tuotteiden ja palveluiden ympäristövaikutuksia ja valitsevat usein mieluummin vihreämmän vaihtoehdon.

Yrityksillä tulee olla jonkinasteinen suunnitelma siitä, kuinka niiden ympäristövaikutuksia hallitaan. Perusteellisesti laadittua ympäristöasioiden hallinnan suunnitelmaa kutsutaan ympäristöjärjestelmäksi. Ympäristöjärjestelmä tarkoittaa yrityksen sisäistä ympäristöasioiden tiedonkeruu-, dokumentointi- ja hallintajärjestelmää, joka takaa, että liiketoiminnan ympäristöasiat hoidetaan asetettujen tavoitteiden mukaisesti (Pohjola 2003, s. 54). Suomessa myös apteekit ovat heränneet viime vuosina tähän ympäristöajatteluun ja osa niistä on jo rekisteröinyt ympäristöjärjestelmänsä sekä saanut sitä todistavan ympäristösertifikaatin.

Erja Elon kirjoittaman Apteekkari-lehden artikkelin (9.3.2016) mukaan, jo yli sata apteekkia Suomessa on sitoutunut ympäristöajatteluun. Artikkelissa kerrotaan ainakin kahdeksalla apteekilla olevan sertifioitu ympäristöjärjestelmä. Tämän lisäksi yli 120 YTA-Yhteistyöapteekin kerrotaan sitoutuneen noudattamaan yhteistä ympäristöjärjestelmää. Suomen apteekeilla yleisimmin käytössä ovat sertifikaatit ISO 14001 ja Ekokompassi. Lisäksi Suomessa yleisiä ympäristöystävällisyydestä kertovia sertifikaatteja ovat EMAS, WWF Green Office sekä Joutsenmerkki. (Elo 2016.)

Tämä kandidaatintyö käsittelee apteekin ympäristövaikutusten hallintaa ja ympäristösertifiointiprosessia. Työn teoriaosassa perehdytään yritysten ympäristövaikutusten hallinnan menetelmiin ja teorioihin sekä esitellään Suomessa yleisesti käytettäviä ympä-

ristöjärjestelmiä. Case-kohteena käsitellään Jämsän apteekkia, joka on rakentamassa ympäristöjärjestelmäänsä sertifiointia varten. Työn tavoitteena on selvittää, mitä vaaditaan ympäristöjärjestelmän rakentamiseen ja käyttöönottoon apteekissa. Työn keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat, miten apteekin ympäristövaikutuksia hallitaan ja mitä asioita täytyy huomioida ympäristöjärjestelmän käyttöönotossa. Työssä paneudutaan apteekin toimintoihin tarkastelemalla niitä ympäristönäkökulmasta sekä selvittämällä sertifikaattiin vaadittavia toimenpiteitä. Case-tutkimus suoritetaan apteekissa perehtymällä ympäristöasioiden hoidon nykytilaan arkistoitujen dokumenttien avulla sekä keskustelemalla yritysjohdon ja henkilökunnan kanssa ympäristöasioiden hoitamisesta ja niihin tehtävistä muutoksista.

2 YMPÄRISTÖASIOIDEN HALLINTA

Tässä luvussa perehdytään ympäristöasioiden hallintaan, siihen liittyviin käsitteisiin ja niiden kehittymiseen. Ensin käsitellään ympäristöasioiden hallinnan ja siihen suhtautumisen muuttumista vuosien saatossa sekä tähän liittyvää termistöä. Asioita käsitellään lähinnä pieniä ja keskisuuria yrityksiä silmällä pitäen. Lopuksi eritellään vielä apteekikialan erityispiirteitä ja niiden vaikutusta ympäristöasioiden hallinnan toteuttamiseen.

2.1 Ympäristöasioiden hallinnan kehittyminen

Yritysten suhtautuminen ympäristöasioihin on muuttunut paljon vuosien aikana. 1960-luvun teollisessa yhteiskunnassa yritysten tavoitteena oli tuottaa enemmän, eli tuottaa mahdollisimman paljon uusia tuotteita taatakseen taloudellisen hyvinvointinsa. Ympäristöasioita ei vielä otettu huomioon yritysjohdossa, eikä myöskään sidosryhmienkään keskuudessa. Yhteiskunnan muutuessa informaatioyhteiskunnan malliin 1990-luvulla, julkaistiin ensimmäisiä ympäristöjohtamista käsitteleviä teoksia ja ihmiset alkoivat kiinnittää huomiota ympäröivän luonnon tilaan ja luonnonvarojen käyttöön. Yritysten keskuudessa alkoi levitä aate tuottaa enemmän ja parempia tuotteita käyttämällä vähemmän resursseja. Tämän myötä yrityksissä alettiin paremmin dokumentoida toiminnan ympäristövaikutuksia ja pyrittiin toimenpiteisiin vaikutusten pienentämiseksi. 1990-luvulla myös syntyi käsite ympäristöasioiden hallinta. (Pohjola 2003, s. 11-13.)

Yhteiskunnan kehittyessä teollisesti ja taloudellisesti, se usein kuormittaa enemmän ympäristöä. Ekonominen kasvu tarkoittaa lisääntyntä resurssien käyttöä, mikä johtaa myös jätteen määrän kasvuun. Kun nopea teollisuuden lisääntyminen 1900-luvun alussa nosti yhteiskunnan kehitystä, nousivat samalla myös ilmanpäästöt ja kasvihuoneilmiö nopeutui huomattavasti. Yhteiskunnan kehittyessä sen ekonominen rakenne siis muuttuu ja siitä seuraa päästöjen lisääntyminen. (Hanley et al. 2013, s. 113.) Tällöin ympäristöasioita hoidettiin lähinnä lakien ja asetusten vaatimusten mukaan. Harvemmin ympäristönäkökohdettiin kiinnitettiin huomiota vielä tuotekehitys- ja tutkimusvaiheissa, vaan lähinnä keskityttiin torjumaan ja hallitsemaan tuotannosta syntyviä ongelmia. Nykyaikaisemmassa globalisoituneessa verkostoyhteiskunnassa yritysten tulee määritellä ympäristöstrategiansa

ja pelisääntönsä sekä julkaista nämä sidostyhmiensä nähtäville. Viestintäkulttuurin kasvu asettaa yrityksille yhä enemmän paineita tiedottaa ympäristöasioistaan ja myös noudattaa asettamia tavoitteita. Enää yrityksen menestymiseen ei riitä, että toiminta määritellään ainoastaan taloudellisesta näkökulmasta, vaan mukana täytyy olla myös sekä sosiaalinen että ympäristöllinen vastuu. (Pohjola 2003, s. 11-13.)

Ympäristöasioiden kokonaisvaltainen hallinta yrityksessä edellyttää kestävä kehityksen liittämistä osaksi yrityksen päätöksentekoa (European Environment Agency 1998, s. 13). Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan maailmanlaajuisesti, alueellisesti tai paikallisesti tapahtuvaa yhteiskunnallista muutosta, jonka tavoitteena on turvata tuleville sukupolville yhtä hyvät elämisen olosuhteet ja mahdollisuudet kuin nykyisellä sukupolvella (Ympäristöministeriö 2016). Kestävä kehityksen päämäärien ja periaatteiden noudattamista ja toteuttamista yritystoiminnassa taas kutsutaan yritysten yhteiskuntavastuuksi (Suomen YK-liitto 2016).

Tätä kestävä kehityksen liittämistä yritysjohtamiseen kutsutaan ympäristöjohtamiseksi. Se liitetään usein mielikuvaan ympäristön hallinnasta, vaikka kyse on oikeasti ihmisten toimien hallinnasta ympäristöön kohdistuvien haitallisten vaikutusten minimoimiseksi. Ympäristöjohtaminen ei myöskään tarkoita samaa kuin yllä esitetty kestävä kehitys, sillä kestävä kehityksen käsite on huomattavasti laajempi ja ympäristöjohtaminen keskittyy ainoastaan yrityksen työkaluihin, menettelytapoihin, toimintaan ja prosesseihin liittyvien ympäristövaikutusten pienentämiseen. Moniin ympäristöllisiin päätöksiin liittyy myös ekonominen näkökanta, jonka vuoksi yritysjohton päätöksiä ei voida tehdä ainoastaan ympäristönäkökulman perusteella. Ympäristöjohtaminen onkin ennen kaikkea mahdollisimman ympäristöystävällisten ratkaisujen löytämistä ja päätösten tekoa kaikki osa-alueet huomioon ottaen. (Antweiler 2014, s. 1-2.)

Ympäristöasioiden hallinta vaikuttaa yrityksen kannattavuuteen muutenkin kuin hyvän maineen kautta. 1990-luvun tutkijat esittivät, että yritys, joka käyttää vähemmän luonnonvaroja ja elinympäristöä toiminnassaan, on ympäristöystävällisyyden lisäksi samalla myös kustannustehokas. Tällaisen toiminnan ajateltiin olevan hyväksi molemmille osa-

puolille, sekä yritykselle että ympäristölle. Käytännössä asiat harvemmin ovat näin mustavalkoisia, sillä ympäristöasiat vaikuttavat yritykseen eri tavoin. Luonnonvarojen käytön vähentäminen ja paremmat ympäristöä säästävät teknologiat sekä toimiva ympäristöasioiden hallintajärjestelmä parantavat yrityksen ympäristösuorituskykyä. Ympäristösuorituskyvyllä tarkoitetaan yrityksen tuotannollisen tehokkuuden ja ympäristöasioiden hallinnan tason välistä suhdetta. Yrityksen taloudellinen tehokkuus paranee sekä resurssien käytön vähentämisen ja ympäristövahinkojen ennaltaehkäisyn, että markkinaosuuksien kasvattamisen ja ihmisten positiivisen suhtautumisen kautta. (Pohjola 2003, s. 25-27.)

Yrityksen ympäristöasioiden hallintaan kuuluu myös olennaisena osana ympäristöviestintä (Pohjola 2003, s. 201). Ympäristöviestinnän voidaan määritellä olevan organisaation prosessi, jolla se hankkii tai tuottaa informaatiota ja kommunikoi sisäisten ja ulkoisten sidosryhmiensä kanssa parantaakseen yhteisymmärrystä ympäristöasioista, -näkökohdista sekä ympäristönsuojelusta (SFS-EN ISO 14063 2010, s. 14). Usein ympäristöviestintä mielletään yrityksessä samaksi asiaksi kuin ympäristöraportointi, vuosikertomuksen ympäristöasiat, EMAS-selonteot ja yhteiskuntavastuuraportit. Tämä on tärkeä osa ympäristöviestintää, usein myös se ulkomaailmalle ja sidosryhmille näkyvin osa, mutta yrityksen sisäistä ympäristöasioiden viestintää ei pidä jättää vähempiarvoiseksi. Henkilöstön tietoisuus yrityksen ympäristöarvoista ja tavoitteista ympäristösuorituskyvyn parantamiseen on tärkein tekijä näiden tavoitteiden käytännön toteuttamisessa. (Pohjola 2003, s. 201.) Ympäristöviestinnässä tärkeää on läpinäkyvyys sekä perusteltavuus määritelyjen laadullisten ja numeeristen mittauksen sekä vuosittain seurattavien indikaattoreiden avulla (Pohjola 2003, s. 172).

EPA (Environmental Protection Agency, USA) on määritellyt ympäristölaskennan yrityksen työvälineeksi, joka auttaa yritysjohtoa sisällyttämään ympäristönäkökulman osaksi tuote- ja prosessisuunnittelu-, hinnoittelu-, investointi- sekä muita liiketoimintapäätöksiä (EPA 1995, s. 5). Hyvin hoidettu ympäristölaskenta antaa monenlaista tietoa johdolle yrityksen ympäristövaikutuksista sekä ympäristöasioiden hoidon ja erilaisten päätösten kustannuksista. Tällä tavoin ympäristölaskenta on yksi todella hyvä apukeino yritysjohdon päätöksentekoon ympäristöasioissa. (Schaltegger et al. 2003, s. 251.)

2.2 Apteekkialan erityispiirteet

Ympäristöjärjestelmän luomisen perustana on alaa koskevan lainsäädännön tunteminen ja sen noudattaminen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016). Apteekkien lakiasioiden noudattamista valvoo Suomessa Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Se myöntää tarvittavat toimiluvat apteekeille, sairaala-apteekeille ja lääkekeskuksille sekä valvoo niiden toiminnan lainmukaisuutta, lääkevalmistuksen turvallisuutta ja markkinointia. (Fimea 2015.) Apteekkia koskevia säädöksiä on muun muassa Lääkelain (395/1987) ja Lääkeasetuksessa (693/1987). Lisäksi säädetään erikseen useista muista toiminnoista, esimerkiksi Laki apteekkimaksusta (148/1946) ja Sairausvakuutuslaki (1224/2004). (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Lääkelain (LääkeL. 395/1987) kuudennen luvun 38 §:n ensimmäisen momentin ensimmäisen alakohdan mukaan apteekki on lääkehuollon toimintayksikkö, jonka toimintaan kuuluu lääkkeiden vähittäismyynti, valmistus ja jakelu sekä asiaankuuluva lääke- ja muu neuvontapalvelu. Kuudes alakohta taas määrittelee apteekkarin olevan henkilö, jolle on myönnetty lupa apteekin pitämiseen. Lääkelain kuudennen luvun 40 ja 41 §:n mukaan apteekkiluvan voi myöntää ainoastaan Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus ja lupia myönnetään lääkkeiden saatavuuden takaamiseksi. (LääkeL. 395/1987.) Apteekit siis eroavat muista pk-yrityksistä ensinnäkin siinä, että apteekkia ei voi perustaa kuka tahansa, minne haluaa, vaan apteekkitoiminta on luvanvaraista.

Pääasiassa apteekin ympäristöasioiden hallinnassa voidaan toimia kuten kaikissa pk-yrityksissä. Tämän lisäksi vain tulee ottaa huomioon useampia lakikohtia, sääntöjä ja määräyksiä asioiden hoidosta, kuin esimerkiksi tavallisen pienyrityksen toimiston tapauksessa. Tästä johtuen kaikkia asioita ei välttämättä voida toteuttaa kaikkein ekologisimmalla tavalla. Esimerkiksi paperin kulutusta voi olla vaikea pienentää, sillä salassa pidettävien asiakastietojen verkkoon laittaminen on rajoitettua ja niitä saa välittää ainoastaan virallisina paperiversioina. Energiankulutukseen taas vaikuttaa esimerkiksi se, että useiden apteekkien aukioloajat ovat yleensä pitkiä, sillä ihmisten lääkkeiden saanti tulee olla turvattu vuoden jokaisena päivänä.

Merkittävä ero apteekkien ympäristöasioiden hallinnassa muihin pk-yrityksiin nähden on jätehuollossa, jossa tulee ottaa huomioon tavallisten jätteiden lajittelun lisäksi apteekkiin palautuvan lääkejätteen oikea varastointi ja jatkokäsittelyn järjestäminen. Kaikki lääkejäte lasketaan vaaralliseksi jätteeksi (entinen ongelmajäte), jolloin sen hävitys vaatii oikeanlaisen menettelyn (LääkeL 395/1987). Suomessa kaikki lääkejäte kuljetetaan Ekokemin jätteenkäsittelylaitokselle, jossa lääkkeet hävitetään korkealämpötilapolton avulla (Lehikoinen-Stedt 2011). Polttoprosessissa jätteet kuumennetaan noin 1300 °C lämpötilaan ja savukaasuja pidetään uunin jälkipalotilassa niin kauan, että täydellinen palaminen saadaan varmistettua. Poltossa syntynyt energia jalostetaan sähköksi tai kaukolämmöksi ja syntynyt vaaraton kuona voidaan hyödyntää esimerkiksi maanrakennuksen materiaaliksi. (Ekokem 2016.) Lääkejätteet tulee kuljettaa alkuperäispakkauksissaan tiiviissä muovi- tai kovapahvitynnyrissä. Jos lääke on poistettu käyttöpakkauksesta, tulee ne pakata tyyppihyväksytyihin astioihin ja kuljettaa VAK-säännösten mukaisesti. (Ekokem 2014, s. 4.) Apteekin vastuulle jää lääkejätteen oikeellinen lajittelu, merkitseminen ja pakkaaminen kuljetusta varten, sekä asiantuntevan kuljetuksen järjestäminen jätteen loppukäsittelyyn.

3 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT

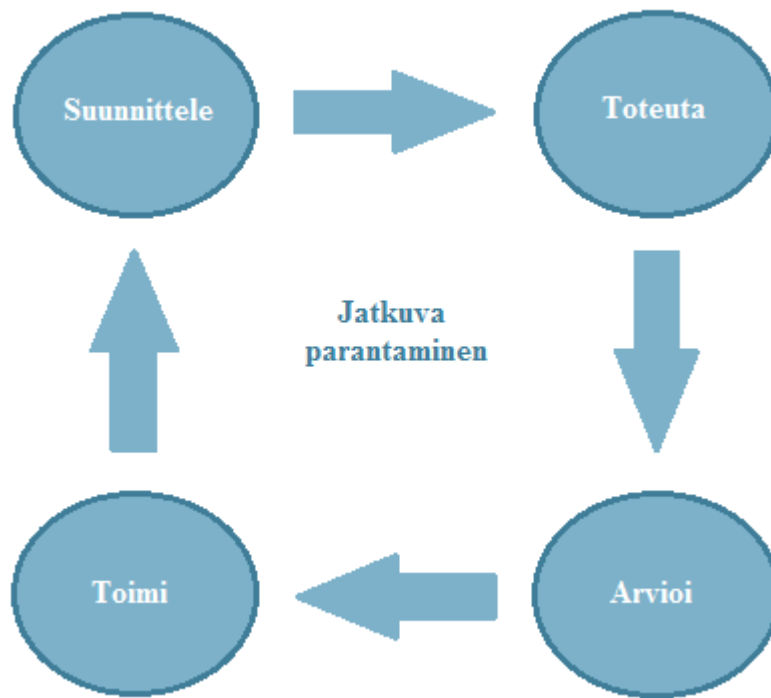
Ympäristösertifikaatti tarkoittaa todistusta siitä, että yrityksen ympäristöjohtamisjärjestelmä on tarkastettu ja todettu päteväksi ulkopuolisen tahon toimesta (Inspecta 2013). Tässä luvussa esitellään Suomessa yleisiä ympäristöjärjestelmiä, joiden auditoinnin jälkeen yritys voi saada käyttöönsä ympäristösertifikaatin. Käsiteltävät järjestelmät on valittu siten, että mukana ovat kansainvälisesti käytetyt, tärkeimmät ympäristöjärjestelmät ISO 14001 ja EMAS, joiden ohella mukaan on otettu kevyempiä, suomalaisia järjestelmiä. Suomalaisista ympäristöasioiden hallinnan työkaluista on otettu mukaan ne, joiden mahdollinen soveltaminen case-kohteessa on haluttu selvittää, vaikka niiden merkitys ei olekaan verrattavissa suurempiin järjestelmiin.

3.1 ISO 14001

ISO 14001 on maailman tunnetuin ja sovelletuin ympäristöjärjestelmä. Se kuuluu ISO 14000 -sarjaan, jonka standardeja voidaan soveltaa kaikkien toimialojen kaikenkokoisissa organisaatioissa niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. ISO 14000 -sarja edistää kestävästä kehityksestä ottaen huomioon sekä ekologiset että taloudelliset näkökulmat. Yritys hyötyy standardin hankkimisesta taloudellisesti esimerkiksi raaka-aineiden ja resurssien tehostuneen käytön, vähentyneen energiankulutuksen, materiaalien uusiokäytön, prosessien tehostumisen sekä jätemäärien ja jätteestä koituvien kulujen vähentymisen kautta. Standardin hankkiminen tuo lisäksi yritykselle hyvää mainetta ympäristön monimuotoisuuden säilyttäjänä, sekä edistää yritysten tasapuolista kohtelua ja yhteisiä pelisääntöjä kansainvälisillä markkinoilla. (SFS ry 2015.)

ISO 14001 -standardista on julkaistu syyskuussa 2015 uudistettu versio, jossa ympäristöasiat nostetaan vahvemmin yritysjohtamisen tehtäviin sekä yrityksen strategiaan. Standardiin perustuva ympäristöjärjestelmä tuo ympäristöasioiden hallintaan kokonaisvaltaisen ja tavoitteellisen lähestymistavan. Standardissa korostuvat riskien ja mahdollisuuksien tunnistaminen, ja niihin reagoiminen. ISO 14001 -järjestelmä perustuu jatkuvan paranta-

misen mallille, jonka vaiheet ovat: suunnittele, toteuta, arvioi ja toimi. Mallia havainnollistaa kuva 3.1. Standardin avulla luodun ympäristöjärjestelmän tulee olla yrityksen johdon hyväksymä, tiedotettu koko henkilöstölle sekä julkisesti saatavilla. (SFS ry 2015.)

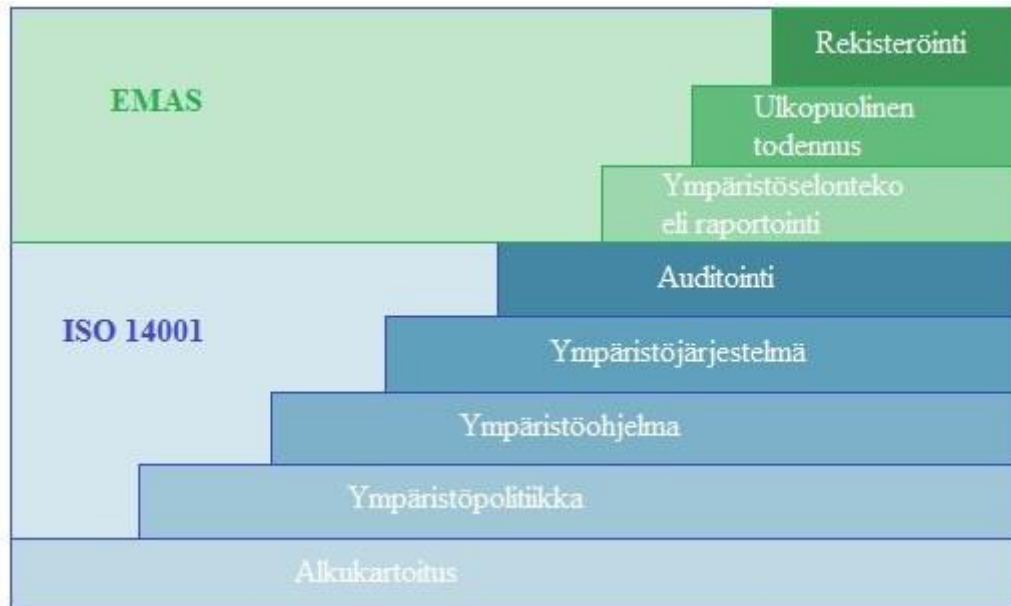

Kuva 3. 1 ISO 14001 pohjana toimiva jatkuvan parantamisen malli

3.2 EMAS

EMAS ympäristöjärjestelmä (the Eco-Management and Audit Scheme) on organisaation ympäristöjohtamisen väline, jonka avulla organisaation tuotteiden, toiminnan ja palveluiden välilliset ja välittömät ympäristövaikutukset tunnistetaan. EMAS-järjestelmä koostuu kansainvälisestä ISO 14001 -standardin mukaisesta ympäristöjärjestelmästä sekä ympäristöraportista eli EMAS-selonteosta. Kuvassa 3.2 näkyy, mitä EMAS-järjestelmässä vaaditaan ISO 14001 -järjestelmän lisäksi. Se pohjautuu EU:n asetukseen (EY) N:o 1221/2009. EMAS-järjestelmään voivat liittyä EU:n ja ETA:n alueen yritysten lisäksi myös Euroopan unionin ulkopuoliset organisaatiot erillisin edellytyksin. EMAS-sertifikaatin lisäksi järjestelmän toteuttaneet organisaatiot saavat käyttöönsä EMAS-logon,

jolla ne voivat viestiä ympäristöjärjestelmästä. Suomessa EMAS-järjestelmien rekisteröinnistä vastaa Suomen ympäristökeskus SYKE. (Suoheimo 2013.)

Kuva 3.2 EMAS-järjestelmän rakentuminen ISO 14001 pohjalle (muokattu lähteestä Suoheimo 2013)

Kun organisaatio pyrkii EMAS-järjestelmään, organisaation tulee tuntea toimintansa ympäristövaikutukset sekä sitoutua ympäristöpolitiikkaan ympäristönsuojelun jatkuvaan parantamiseen ja ympäristölakien noudattamiseen. Lisäksi tulee laatia ympäristöohjelma, joka sisältää päämäärät ja tavoitteet sekä toimet tavoitteiden toteutumiseksi. Ympäristöohjelman toteuttamiseksi tarvitaan toimiva ympäristöjärjestelmä (ISO 14001). Organisaation tulee jatkuvasti arvioida ja kehittää toimintaansa sisäisten auditointien avulla sekä laatia selonteko, joka selvittää ympäristöasiat sidosryhmille. Ulkopuolisen todentajan täytyy varmistaa, että ympäristöjärjestelmä ja -selonteko vastaavat EMAS-asetuksen vaatimuksia. Tämän jälkeen organisaatio voi hakea rekisteröintiä EMAS-järjestelmään. Organisaation tulee jatkossa toteuttaa ympäristöohjelmansa ja todennuttaa raporttinsa sovitussa aikataulussa. (Suoheimo 2013.)

3.3 Ekokompassi

Ekokompassi on ympäristöjärjestelmä, joka sopii pk-yrityksille, yleisötahtumille ja kaupungin virastoille kaikilla toimialoilla. Se sisältää kymmenen kriteeriä, joiden noudattaminen tukee yrityksiä ympäristötyössä. Ekokompassi-järjestelmä pohjautuu kansainvälisiin ympäristöstandardeihin kuten ISO 14001 ja vastaaviin pohjoismaisiin kevennettyihin järjestelmiin. Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä auditoidaan, minkä jälkeen yritys saa siitä sertifikaatin, jos järjestelmä täyttää vaatimukset. (Ekokompassi.fi 2016a.)

Ekokompassi-järjestelmän vaatimuksien mukaan siihen sitoutuvan yrityksen tulee noudattaa ympäristöä koskevia lakeja ja säädöksiä, nimetä ympäristövastaava ja tehdä ympäristökatselmus, perustaa ympäristöpolitiikka, kouluttaa avainhenkilöt sekä heidän jälkeensä koko henkilökunta tavoitteiden mukaan, pitää kirjaa ja lajitella jätteet sekä kemikaalit asiankuuluvalla tavalla, vuosittain asettaa tavoitteita ja parantaa vähintään kahta osa-aluetta ympäristöohjelmassaan sekä raportoida ekokompassille tavoitteiden toteutumisesta. Kun ekokompassi-järjestelmä auditoidaan kolmen vuoden välein, yrityksen sertifikaatti säilyy voimassa. (Ekokompassi.fi 2016c.)

Ekokompassi-sertifikaatin taustatekijöitä ovat Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupungit, HSY, HSL ja Helen. Toimijoiden pääkaupunkiseutukeskeisyyden ja toiminnan pienimuotoisuuden takia sertifikaatteja myönnetään toistaiseksi ainoastaan pääkaupunkiseudun ja Hyvinkään alueiden yrityksille, mutta toiminta on mahdollisuuksien mukaan laajenemassa lähivuosina. (Ekokompassi.fi 2016b.)

3.4 Green Office

WWF Green Office on toimistoille tarkoitettu käytännönläheinen ympäristöjärjestelmä, jonka tavoitteena on vähentää työpaikan kasvihuonekaasupäästöjä sekä pienentää ekologista jalanjälkeä. Järjestelmä sopii sekä yrityksiin että julkishallintoon tai järjestöihin, niin pieniin kuin suuriinkin toimistoihin. Tekemällä WWF:n kanssa Green Office -sopimuksen ja täyttämällä vaaditut kriteerit saa yritys käyttöönsä Green Office -merkin. Suomessa

Green Office -ohjelma on käynnistetty vuonna 2002 ja huhtikuussa 2016 mukana oli jo 443 toimistoa 162 eri organisaatiosta. (WWF 2016.)

Green Officen vaatimuksien mukaan yrityksen tulee valita vastuuhenkilö, sekä hänelle ympäristötiimi ja heidän tulee yhdessä laatia toimistolle ympäristöohjelma. Lisäksi tulee valita vähintään kolme eri indikaattoria, joilla seurataan työntekeä. Indikaattoreiden avulla tulee säästää energiaa, vähentää jätteen syntymistä sekä ottaa ympäristönäkökulma mukaan hankintojen tekemiseen, ja jokapäiväisiin tilanteisiin koko henkilöstölle. Ympäristöohjelma tulee päivittää vuosittain ja samalla tulee toimittaa WWF:lle vuoden aikana mitatut indikaattoreiden arvot. Lisäksi WWF tarkastaa toimitilat joka kolmas vuosi, jolloin Green Office -merkki säilyy yrityksellä, mikäli ympäristöjärjestelmä toimii vaatimusten mukaisesti. Tärkeintä on pyrkiä kokonaisvaltaiseen ympäristöasioiden jatkuvaan parantamiseen. (WWF 2016.)

4 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄN LUOMINEN

Tässä luvussa käsitellään Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän luomisprosessia käytännössä. Ensin esitellään case-kohteena oleva apteekki ja perusteet sertifiointiin valitsemiseen. Tämän jälkeen on vuorossa ympäristöjärjestelmän suunnitteluvaihe, joka sisältää itse järjestelmän rakentamisen ja siihen liittyvät ympäristövaikutusten arvioinnit, tiedottamiset sekä arviointityökalujen valinnat. Lopuksi käsitellään ympäristöjärjestelmän käyttöönottoa ja siihen liittyviä toimintoja.

4.1 Apteekin esittely

Case-kohteena työssä on Keski-Suomessa sijaitseva Jämsän apteekki. Jämsä on noin 22 000 asukkaan kaupunki, jonka alueella palvelee yhteensä neljä apteekkia (Jämsän kaupunki 2015). Case-kohteena käsiteltävä Jämsän apteekki on ainoa kaupungin keskustan alueella sijaitseva apteekki, muut löytyvät pienemmistä taajamista kauempana keskustasta. Apteekissa on töissä 22 henkilöä ja apteekilla on myös sivutoimipiste Koskenpäällä, noin 25 km päässä päätoimipisteessä. Apteekin tilat ovat kokonaisuudessaan noin 300m² ja ne sijaitsevat kaupungissa keskeisellä paikalla vuokrakiinteistössä. Jämsän apteekki on alueen päivystävä apteekki eli se on auki vuoden jokaisena päivänä.

Apteekin toimintoihin kuuluu sekä reseptilääkkeiden että reseptivapaiden lääkevalmisteiden myyminen asiakkaille sekä asiaankuuluvan lääkeneuvonnan antaminen. Apteekissa on myös annosjakelutoimintaa eli asiakkaat saavat tilata tarvitsemansa lääkkeet annoksittain pakatuissa pusseissa. Tämän lisäksi Jämsän apteekilla on laajavalikoimainen verkkokauppa, josta toimitetaan asiakkaille heidän tilaamiaan lääkkeitä ja vapaakaupan tuotteita kotiin. Apteekille ehdottomasti tärkein sidosryhmä ovat yksityishenkilöt, mutta yhteistyötä tehdään myös paikallisten yksityisten lääkäriasemien ja palvelukotien kanssa.

Koska apteekki on kaupungin keskusta-alueen ainoa, on se suurempi kuin monet apteekit esimerkiksi isommissa kaupungeissa, joissa apteekkeja on useampia. Apteekki palvelee päivittäin suurta määrää asiakkaita niin liikkeessä asioivia ihmisiä kuin puhelimen tai verkkokaupan kautta asioivia ihmisiä. Apteekin johto kiinnostui ympäristöasioista, sillä

edellisenä vuonna ympäristöjärjestelmien rakentaminen oli kasvava trendi Suomen apteekkien keskuudessa ja Apteekkari-lehdessä oli siitä kirjoituksia.

4.2 Ympäristösertifikaatin valintaperusteet

Jämsän apteekin suurin kiinnostus kohdistui alusta alkaen Ekokompassi-järjestelmään. Ongelmaksi Ekokompassi-sertifikaatin hankkimisessa havaittiin alueelliset rajoitukset sertifikaattien myöntämisessä. Ekokompassi-sertifikaattia ei ole toistaiseksi mahdollista saada kuin vain pääkaupunkiseudun tai Hyvinkään alueiden yrityksiin, sillä sertifikaatteja myöntävällä yrityksellä ei ole vielä resursseja auditoida järjestelmiä suuremmalla alueella. Avainapteekki-ketju, johon Jämsän apteekkin kuuluu, on kuitenkin työstämässä Ekokompassi-järjestelmää yhteisesti kaikille apteekkeilleen, joten tulevaisuudessa voi kuitenkin olla mahdollista saada Jämsän apteekille tätä kautta Ekokompassi-sertifikaatti.

Suuremmat ympäristöjärjestelmät ISO 14001 ja EMAS päätettiin hylätä niiden raskauden vuoksi. Jämsän apteekissa koettiin, että näin virallinen ympäristöjärjestelmä olisi liian laaja ja hankala toteuttaa suhteessa yrityksen kokoon ja näin ollen järjestelmästä saata-vaan hyötyyn. Myös kustannukset nousisivat hyvin korkeiksi näissä suuremmissa järjestelmissä, eikä apteekilla ole ainakaan toistaiseksi tarvetta näin viralliselle sertifioinnille.

Lopussa mietittiin vielä WWF Green Officea, sillä se oli hyvin samankaltainen toteuttaa kuin alun perin haluttu Ekokompassi. Vaikka Green Office on suunniteltu toimistoille, apteekista otettiin yhteyttä WWF:ään ja saatiin tietää, että järjestelmää voidaan soveltaa muuhunkin toimintaan, esimerkiksi apteekkiin. Näin ollen harkittiin Green Officen mukaisen järjestelmän rakentamista, mutta tarkemmassa tarkastelussa todettiin Green Office-järjestelmään liittyvien kustannusten nousevan haluttua korkeammiksi. Vaihtoehto hylättiin kustannussyistä.

Vaihtoehtoja vertaillessa, case-kohteessa päätettiin olla hankkimatta sertifikaattia välittömästi, mutta päädyttiin rakentamaan apteekille toimiva ympäristöjärjestelmä. Päätettiin, että järjestelmä rakennetaan Ekokompassi-sertifikaatin kriteerejä noudattaen. Kun järjestelmä noudattaa jo Ekokompassin kriteerejä, on se helppo vain hieman päivittämällä

saada auditointivalmiiksi, kun Ekokompassin hankkiminen mahdollistuu joko alueellisten rajoitusten vapautuessa tai ketjun tekemän työn kautta.

4.3 Ympäristöjärjestelmän suunnittelu

Tässä kappaleessa käsitellään Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän suunnitteluvaihetta. Tähän vaiheeseen kuuluu kaikkien Ekokompassin kriteerien täyttäminen alkaen ympäristövastaavan valinnasta. Suunnitteluvaiheessa tulee kartoittaa tarkasti yrityksen ympäristövaikutukset sekä laatia muun muassa kemikaaliluettelo ja jätehuoltosuunnitelma. Ympäristöjärjestelmän luomisessa yrityksen sisäinen tiedottaminen on tärkeässä roolissa, jotta koko yritys saadaan sitoutettua ohjelman noudattamiseen. Varsinaista järjestelmää varten tulee kehittää yritykselle ympäristöpolitiikka ja ympäristöohjelma, joita yrityksessä pyritään noudattamaan. Lopuksi tulee valita järjestelmää kuvaavat tunnusluvut, joiden avulla seurataan ympäristöasioiden kehittymistä. Ympäristöjärjestelmän suunnittelun pohjana käytetään Ekokompassin takana olevien toimijoiden julkaisemaa Ekokompassi Opasta (2014) sekä Ekokompassin nettisivuilta löytyviä lomakepohjia.

4.3.1 Ympäristövastaavan valinta

Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän rakentaminen aloitetaan yrityksessä nimeämällä yritykselle ympäristövastaava tai -vastaavat, jotka perehtyvät järjestelmään ensimmäisinä ja joiden vastuulla ympäristöjärjestelmän rakentaminen on. Ympäristövastaava voi olla kuka tahansa yritysjohtajan valitsema työntekijä. (Ekokompassi Opas 2014.)

Jämsän apteekissa ympäristöasioita hoitaa aluksi apteekkari itse. Hän hoitaa ympäristöjärjestelmän suunnitteluun liittyvät toimet kuten ympäristöpolitiikan ja siihen liittyvien käytännön toimenpiteiden suunnittelun. Apteekkari toimii lisäksi yhteyshenkilönä apteekilla ympäristöasioihin liittyen. Kun järjestelmä on luotu ja tärkeimmät ympäristöpoliittiset asiat päätetty, perehdytetään asiaan myöhemmin valittava ympäristövastaava. Ympäristövastaavaksi voidaan nimetä kuka tahansa apteekin vakituisista työntekijöistä, huolimatta muusta työnkuvasta. Ympäristövastaava jatkaa sitten ympäristöjärjestelmän päivittämiseen ja seurantaan liittyviä toimia apteekkarin ja muiden työntekijöiden tuella.

4.3.2 Ympäristövaikutusten kartoitus

Ympäristövastaavan valinnan jälkeen yrityksessä täytetään ympäristöasioiden alkukartoituslomake, jonka avulla saadaan käsitys ympäristöasioiden nykytilasta. Alkukartoituslomakkeessa on tarkkoja kysymyksiä yrityksen toiminnan eri osa-alueista, kuten esimerkiksi energiankulutuksesta ja hankinnoista. Lomakkeen perusteella onkin tarkoitus saada tarkka kuva apteekin tämänhetkisestä toiminnasta ympäristövaikutusten kannalta. Alkukartoitus tehdään mahdollisimman seikkaperäisesti, sillä suuri osa ekokompassin jatko-toimenpiteistä perustuu alkukartoituksessa ilmenneihin seikkoihin. (Ekokompassi Opas, 2014.) Taulukossa 4.1 on esitetty ympäristöasioiden alkukartoituslomakkeessa käsiteltävät asiat siinä järjestyksessä, jossa niitä myöhemmin työssä käsitellään.

Taulukko 4.1 Alkukartoituslomakkeen käsittelemät asiat

Yrityksen tiedot	- toiminnan kuvaus
Jätehuolto	- jätehuollon toteuttaminen - jätemäärien seuranta - syntyvät jätelajit
Energia	- sähkö - lämmitys - vedenkulutus
Hankinnat	- käytettävät tuotteet - hankintojen tehostaminen
Alihankinnat	- käytettävät palvelut
Materiaalitehokkuus	- materiaalien kulutus - kemikaalit
Logistiikka ja liikkuminen	- logistiikka - asiakkaiden liikkuminen - henkilökunnan liikkuminen
Ympäristöviestintä	- sisäinen viestintä - ulkoinen viestintä

Jämsän apteekissa ei ole aiemmin perehdytty suuresti ympäristöasioihin. Siellä on pyritty muun muassa kierrättämään jätteitä ja välttämään turhaa paperin käyttöä, mutta sen suurempia toimenpiteitä ympäristöasioiden hallinnan saralla ei ole tehty. Apteekissa on aiemmin mietitty ympäristöasioiden järjestämistä paremmin, mutta toimet ovat kuitenkin jääneet vain lakien ja määräysten vaatimalle tasolle. Esimerkiksi ympäristöviestintää ei ole apteekissa aiemmin tehty ollenkaan.

Alkukartoituksessa ensimmäisenä käsitellään jätehuoltoa. Toistaiseksi apteekissa ei ole kerätty tietoa jätehuoltokustannuksista tai lajittelun onnistumisesta, sillä jätehuoltokustannukset sisältyvät toimitilojen vuokraan. Lajittelun hoitaa pääosin siivouksesta vastaava henkilöstö ja omalta osaltaan myös jokainen henkilökunnan jäsen. Apteekissa kertyy eniten poltettavaa jätettä sekä kierrätettävää paperi-, kartonki- ja pahvimateriaalia apteekkiin tilattujen tuotteiden ja verkkokaupan tuotteiden pakkausmateriaaleista. Lisäksi pieniä määriä syntyy biojätettä ruuanlaitosta sekä metalli- ja lasijätettä hajonneista tavaroista. Vaarallisiksi jätteiksi (entinen ongelmajäte) luokiteltuja jätteitä kertyy myös jonkin verran. Eniten syntyy lääkejätettä ihmisten palauttaessa vanhentuneita lääkkeitään, mutta vähän syntyy myös sähkö- ja elektroniikkaromua sekä vanhoja paristoja ja loisteputkia rikkoontuneista tai vanhentuneista laitteista.

Lääkejätettä kerätään keskimäärin 150 litraa viikoittain, mikä tekee yhteensä 18 000 litraa vuodessa. Lääkejäte on ehdottomasti suurin apteekin jätehuoltoon liittyvä ympäristöllinen seikka, joten lääkejätteen huolehtiminen oikeaoppiseen hävitykseen on erittäin tärkeää. Tavallisimmat jätejakeet lajitellaan kiinteistön oman jätekatokseen, jonka lisäksi esimerkiksi paristot ja loisteputket viedään kaupoissa sijaitseviin keräyspisteisiin. Lääkejäte toimitetaan kerran viikossa Riihimäelle Ekokemin jäteasemalle loppukäsittelyyn. Muut vaaralliset jätteet viedään lähimpään jätteiden lajittelukeskukseen Erkki Salminen Oy:lle Jämsänkoskelle hävitettäväksi asiaankuuluvalla tavalla (Erkki Salminen Oy 2016).

Seuraavaksi alkukartoituksessa käsitellään energiankulutusta. Sitä ei ole aiemmin koettu tarpeelliseksi seurata, sillä kulutus on niin vähäistä, eikä sen pienentäminen ole helppoa. Sähkönkulutukseen vaikuttaa kuitenkin suuri määrä sähkölaitteita, kuten tietokoneet (noin 20 kappaletta), tulostimet, jääkaapit sekä lääkerobotti, johon varastoidaan, ja josta

voidaan koneellisesti hakea lääkepakkauksia. Suurin osa laitteista on toiminnassa aina apteekin ollessa auki ja osa, kuten jääkaapit ja osa valoista ovat päällä koko ajan. Näyttöpäätteillä käytetään virransäästötilaa ja yritetään välttää sähkölaitteiden ylimääräistä käyttämistä. Ilmanvaihto on koneellinen, ja sen toimintaa voi säädellä manuaalisesti. Tilojen lämpötila pyritään pitämään noin 20 °C:ssa. Työskentelyn tehokkuuden turvaamiseksi kaikissa apteekin työskentelytiloissa tarvitaan runsaasti kirkasta valoa. Päivänvaloa pystytään hyödyntämään asiakastiloissa vain vähän, sillä suurin osa ikkunoista on peitetty hyllyin ja mainoksin asiakkaiden yksityisyyden suojelemiseksi sekä tilanpuutteen takia. Toimistotiloissa pyritään käyttämään aurinkoa hyväksi varsinkin kesäaikaan. Toimistotiloista valot sammutetaan aina, kun siellä ei olla, mutta asiakastiloissa osa valoista palaa turvallisuuden vuoksi myös öisin. Vettä kuluu ainoastaan wc-tiloissa ja ruuanlaiton ja siivouksen yhteydessä. Veden kulutus on pientä, eikä sitä koeta kovin merkitykselliseksi. Kuvassa 4.1 näkyy alkukartoituslomakkeen vedenkulukseen liittyvä osa. Vedenkulutus on muihin osa-alueisiin verrattuna suppea kokonaisuus, mutta kuvasta näkee kuitenkin, millaisia kysymyksiä jokaisesta aihealueesta alkukartoituksessa käsitellään.

Vedenkulutus	
Miten seuraatte vedenkulustanne?	
Mitä vedensäästöön ohjavia toimintoja on wc-kalusteissa?	vettä säästävät hanat ☐ / automaattihanat ☐ / wc:n huuhtelumäärän valinta ☐
Mikä on vesihanojen suurin virtaama [litraa/min]?	
Miten tiedotatte kiinteistöhuollolle vuotavista kalusteista?	
Miten voisitte vähentää vedenkulutusta?	

Kuva 4.1 Alkukartoituslomakkeen vedenkulutusta käsittelevä sarake (Ekokompassi materiaalipankki 2014)

Hankintoja apteekissa pyritään tekemään siten, että ostetaan laadukasta, mahdollisimman pitkän käyttöiän omaavaa tavaraa. Valitettavasti on kuitenkin todettu, että esimerkiksi tietokoneet eivät kestä kovin kauaa vaadittavaa käyttöä, vaan niitä joudutaan uusimaan muutamien vuosien välein. Apteekille on lähiaikoina hankittu uudet tietokoneet ja jää-

kaapit, joiden on katsottu olevan energiatehokkaita ja laadukkaita. Koska Jämsän apteekissa valmistetaan päivittäin henkilökunnalle lounas, raaka-aineiden hankinnassa valitaan mahdollisuuksien mukaan luomu- ja lähiruokaa. Myös käytetyissä pesuaineissa ja wc-papereissa valitaan yleensä joutsenmerkittyjä tuotteita. Alihankintapalveluja ei apteekilla ole käytössä.

Materiaalitehokkuuden saralla havaitaan parantamisen varaa. Apteekkiin tulee runsaasti tilattua tavaraa pahvilaatikoissa tai muuten paketoituna, jolloin syntyy paljon jätettä. Myös verkkokaupan pakettien pakkaamiseen kuluu huomattava määrä pahvilaatikoita, sekä pehmustemateriaaleja, joka on yleensä muovia. Osa materiaaleista pyritään kierrättämään siten, että tulevien pakkausten laatikoita tai pehmusteita käytetään mahdollisuuksien mukaan lähteissä paketeissa. Kaikkia materiaaleja ei kuitenkaan pystytä uusiokäyttämään, sillä varastointimahdollisuudet ovat rajalliset, eikä materiaaleja voi säilyttää suuria määriä odottamassa sopivaa uutta käyttötarkoitusta. Syntyvä pakkausjäte pyritään kuitenkin lajittelemaan mahdollisimman hyvin. Materiaalitehokkuuteen on jo kiinnitetty huomiota. On tehostettu lajittelua sekä otettu käyttöön sähköinen laskutus- ja palkkakuititjärjestelmä. Jämsän apteekissa on lisäksi käytössä henkilökunnalle kestoastiat ja saniteettitiloissa pyyherullat.

Logistiikka-asioihin apteekissa liittyy henkilökunnan ja asiakkaiden liikkuminen, sekä asiakkaille toimitettavien lääkkeiden kuljetukset. Henkilökunnasta lähellä asuvat suosivat työmatkoillaan pyöräilyä tai kävelyä ja kauempana asuvat tulevat omilla autoilla. Talvis-aikaan autoilu lisääntyy myös pyöräilevien keskuudessa. Työmatkaliikkumiseen on kannustettu työhyvinvoinnin lisäämiseksi aiemminkin esimerkiksi HeiaHeia-hankkeen avulla. Lisäksi henkilökunnalla on käytössä suihkutila ja kiinteistön takapihalla pyöräteline henkilökunnan käyttöön. Myös muutama merkitty autopaikka löytyy henkilöautoiltaan liikkuville työntekijöille.

Asiakkaiden liikkumiseen pätee suunnilleen sama säännönmukaisuus. Lähellä asuvat usein kävelevät, mutta kauempaa tullaan omilla autoilla. Apteekki on keskeisellä paikalla kaupungin keskustassa, joten sinne pääsee lähes kaikilla julkisen liikenteen vuoroilla.

Kuitenkin pienen kaupungin joukkoliikenne on rajoittunutta eikä kulje läheskään jokaiseen osaan kuntaa. Tämän vuoksi monet asiakkaat suosivat omia kulkuneuvojaan. Jämsän apteekki myös palvelee asiakkaita niin suurelta alueelta, ettei reuna-alueilla asuville ole muita vaihtoehtoja kuin omien henkilöautojen käyttö.

Muita liikkumiseen liittyviä asioita ovat verkkokaupan paketit sekä alueen palvelutaloihin kuljetettavat tavarat. Verkkokaupan paketit lähtevät asiakkaille matkahuollon kuljetamina paketteina. Joitain paketteja lähetetään myös postin mukana. Palvelutaloihin kuljetettavat lääkkeet viedään kerran viikossa henkilökunnan omilla ajoneuvoilla. Tällöin reitti pyritään suunnittelemaan etukäteen mahdollisimman hyvin, jolloin ajokilometrejä tulee mahdollisimman vähän.

Jos yritys pyrkii heti sertifioimaan järjestelmänsä, tulisi alkukartoituksen jälkeen varata ensimmäinen tapaaminen Ekokompassi-neuvojan kanssa. Tapaamisessa käytäisiin läpi alkukartoituslomakkeessa ilmenneet asiat, sekä aikataulutus järjestelmän rakentamiselle. Case-tapauksessa järjestelmä rakennetaan valmiiksi ilman virallista sertifiointia, joten tapaamista ei järjestetä.

Alkukartoituslomakkeen pohjalta tehdään yrityksen ympäristövaikutusten arviointi, jossa selvitetään eri toimintojen tärkeimmät ympäristövaikutukset sekä yrityksen mahdollisuudet vaikuttaa näihin asioihin. Ympäristövaikutusten arvioinnissa käsitellään samoja asioita kuin alkukartoituslomakkeessa ja jokaiselle osa-alueelle mietitään asteikolla yhdestä viiteen, kuinka suuri merkitys kyseisellä toiminnolla on ympäristön kannalta kyseisessä yrityksessä. Lisäksi samalla asteikolla arvioidaan yrityksen mahdollista vaikuttaa asiaan. Nämä lasketaan yhteen, jolloin saadaan käsitys yrityksen ympäristövaikutuksista suhteessa toisiinsa. Kuvassa 4.2 näkyy osa ympäristövaikutusten arviointilomakkeesta. Mitä suurempi summa tietyn toiminnon luvuilla on, sitä suurempi ympäristövaikutus on. Niiden toimintojen, joiden kohdalla on suurimmat luvut, ympäristövaikutuksia pystyttäisiin pienentämään eniten. (Ekokompassi Opas 2014.)

Osa-alue	Toiminto	Ympäristövaikutus	M (1-5)	V (1-5)	YHT.
A) JÄTEHUOLTO	Jätteiden syntyminen ja jätehuolto <ul style="list-style-type: none"> ▪ Lajittelu ▪ Uudelleenkäyttö ▪ Hyötykäyttö ▪ Vaarallisten jätteiden käsittely ja varastointi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilmastonmuutos ▪ Luonnonvarojen käyttö ▪ Kaatopaikan kuormitus ▪ Kemikalisoituminen ▪ Ympäristöriskit 	5	4	9
B) ENERGIA Sähkö, lämpö, vesi	Energian hankinta <ul style="list-style-type: none"> ▪ uusiutuvilla energiamuodoilla tuotettu sähkö/lämpö ▪ oma uusiutuvan energian tuotanto 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilmastonmuutos ▪ Luonnonvarojen käyttö ▪ Luonnon monimuotoisuus 	3	1	4
	Valaistus <ul style="list-style-type: none"> ▪ Lamppujen valinta ▪ Valaistuksen ohjaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilmastonmuutos ▪ Luonnonvarojen käyttö ▪ Kemikalisoituminen 	3	5	8
	Ilmastointi <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilmastoinnin ohjaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilmastonmuutos ▪ Luonnonvarojen käyttö 	2	3	5
	Sähkökäyttöiset laitteet <ul style="list-style-type: none"> ▪ Laitteiden valinta ▪ Laitteiden käyttäminen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ilmastonmuutos ▪ Luonnonvarojen käyttö ▪ Kemikalisoituminen 	3	4	7

Kuva 4.2 Ympäristövaikutusten arviointilomake (Ekokompassi materiaalipankki 2014)

Jämsän apteekissa katsottiin, että selkeästi suurimmat ympäristövaikutukset ovat jätteillä. Sen jälkeen suurempia vaikutuksia on myös hankinnoilla ja materiaalien käytöllä. Suurimmat vaikutusmahdollisuudet katsottiin olevan valaistuksen käytössä, kuljetusten tekemisessä ja työmatkoissa sekä asiakkaiden ja henkilöstön ympäristötietouden lisäämisessä. Materiaalien hankinta ja kierrätys sekä ympäristöviestintä koettiin osa-alueiksi, joilla on hyviä mahdollisuuksia vaikuttaa. Yhteenlaskettuna suurimpia pisteitä tuli näin ollen jätteille, valaistukselle, sähkökäyttöisille laitteille, kuljetuksille sekä henkilöstön tiedottamiselle. Näihin osa-alueisiin tulee siis kiinnittää eniten huomiota ympäristöpolitiikan ja ympäristöohjelman laatimisessa.

Ympäristövaikutusten arvioinnin lisäksi yrityksessä tulee laatia jätehuoltosuunnitelma, kemikaaliluettelo, lakilista sekä vaarallisen jätteen kirjanpito ympäristöjärjestelmän mukaiseksi. Tässä tapauksessa esimerkkiedostot jokaiseen kohtaan ovat saatavilla Ekokompassin materiaalipankissa ja niiden pohjalta yritys saa laadittua oikeanlaiset dokumentit. (Ekokompassi Opas 2014.)

Jämsän apteekissa pidettiin jo ennestään kirjaa vaaralliseksi jätteeksi luokiteltavasta lääkejätteestä. Myös apteekissa käytettävät kemikaalit on listattu ja varastoitu turvalliseen paikkaan. Lakien noudattamisesta pidetään apteekissa tarkasti huolta ja uusiin määräyksiin tai vanhojen lakien muutoksiin pyritään reagoimaan heti niiden tapahduttua. Kaikki

edellä mainitut dokumentit muutetaan Ekokompassi-järjestelmän mukaisiksi ympäristötyön edetessä. Ensimmäisenä on lähdetty työstämään jätehuoltosuunnitelmaa ja kemikaaliluetteloa.

4.3.3 Ympäristöasioista tiedottaminen

Tärkeä osa ympäristöjärjestelmän rakentamista on tiedottaminen. Se on tärkeää sekä ulkoisten sidosryhmien että yrityksen omien työntekijöiden kannalta. Erittäin tärkeää on tiedottaa yrityksen sisällä, jotta koko henkilöstö sitoutuu toimimaan samojen päämäärien mukaan. On tärkeää tiedottaa henkilökunnalle ympäristöjärjestelmän rakentamisesta, sen tavoitteista ja aikatauluista. Tämä auttaa edistämään tavoitteiden toteutumista ja näin kaikki vastuu asioiden toteuttamisesta ei jää yksin ympäristövastaavan vastuulle. Henkilökuntaa tulee tiedottaa uudistuksista ja mahdollisista käytäntöjen muutoksista huolellisesti, jolloin saadaan koko yritys yhtä lailla sitoutuneeksi ympäristöjärjestelmän toteuttamiseen. (Ekokompassi Opas 2014.)

Sisäisesti Jämsän apteekissa on tiedotettu työntekijöitä ympäristötyön aloittamisesta ja aiheesta enemmän kiinnostuneita on kehoitettu tutustumaan itsenäisesti Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän tavoitteisiin ja kriteereihin verkosta löytyvien koulutusmateriaalien avulla. Yksityiskohtaisempaa tiedotusta ympäristöjärjestelmän tiimoilta pidetään ympäristöjärjestelmän tavoitteiden varmistuttua ja kun aletaan toteuttaa konkreettisia toimia apteekissa. Ennen ympäristövastaavan nimeämistä henkilökuntaa on neuvottu kysymyksissä ottamaan yhteyttä apteekkariin, joka tietää asiasta enemmän. Ennen ulkoisen viestinnän aloittamista, tiedotetaan henkilökuntaa ympäristöpolitiikasta ja sen tavoitteista, jotta jokainen osaisi vastata siitä mahdollisesti herääviin asiakaskysymyksiin.

Sidosryhmille, etenkin asiakkaille, tiedottaminen on tärkeää sen vuoksi, että asiakkaat ymmärtävät mahdolliset ympäristöasioiden hallinnasta aiheutuvat muutokset yrityksen toiminnassa. Monet asiakkaista voivat hyvinkin suhtautua käytännön uudistuksiin negatiivisesti, mutta muuttaa mielipidettään kuullessaan syistä, joiden vuoksi muutoksia on päätetty tehdä. Lisäksi tiedottamisesta ulospäin yritys voi luoda positiivisempaa mainetta, kun ympäristöviestintä toteutetaan oikealla tavalla eikä liioitellusti. (Ekokompassi Opas

2014.) Apteekin toiminnassa ympäristöystävällisyys tuskin muuttaa radikaalisti asiakkaiden määrää, mutta se kuitenkin vaikuttanee positiivisesti yrityksen imagoon.

Ulkoiseen ympäristöviestintään liittyen Jämsän apteekissa asetetaan ympäristöpolitiikka näkyviin apteekin omille verkkosivuille. Ympäristöpolitiikka kertoo apteekin tärkeimmät ympäristövaikutukset ja apteekin sitoutumisen näiden seikkojen parantamiseen. Verkossa se saavuttaa niidenkin ihmisten huomion, jotka eivät käy apteekissa paikan päällä asioimassa. On myös tarkoituksena lisätä viittaukset ympäristöjärjestelmän rakentamiseen Jämsän apteekin toimintaan kuuluvan verkkosivuapteekin sivuille.

Myös apteekin asiakastilaan tehdään juliste, jossa tiedotetaan asiakkaita samoista asioista kuin verkkosivulla. Tämä tavoittaa ne asiakkaat, jotka eivät käytä internetiä. Näillä toiminnoilla on tarkoitus tuoda asiakkaiden tietoisuuteen apteekissa aloitettu ympäristötyö. Tästä on apua myös ympäristöjärjestelmän vuoksi mahdollisesti toimintaa koskevien muutosten toteuttamisessa, sillä ihmiset siten ymmärtävät muutosten tarpeellisuuden.

4.3.4 Ympäristöpolitiikan ja ympäristöohjelman laatiminen

Oleellisin osa ympäristöjärjestelmää on sen tavoitteiden ja suunnitelmien määrittäminen. Tätä varten yrityksen tulee määritellä sille ympäristöpolitiikka ja ympäristöohjelma. Ympäristöpolitiikka tarkoittaa lyhyttä, tiivistä selontekoa yrityksen ympäristöasioita koskevista tavoitteista sekä siitä, miksi yritys kokee ympäristöasiat tärkeäksi osaksi toimintaansa. Ympäristöohjelma taas on konkreettisempi toimintasuunnitelma yrityksen ympäristövaikutusten järjestelmälliseen vähentämiseen. (Ekokompassi Opas 2014.)

Ympäristöohjelmaa varten yritys valitsee vähintään kaksi osa-aluetta, joiden parantamiseen se ympäristöohjelmallaan pyrkii. Näille osa-alueille kirjataan tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla lähdetään parantamaan kunkin osa-alueen ympäristövaikutusta. Ekokompassin esittämät osa-alueet ovat: jätteiden määrän vähentäminen, energiansäästö ja vihreään sähköön siirtyminen, hankintojen ohjaaminen ympäristömyötäiseen suuntaan, ympäristöasioiden huomioinen alihankintana ostetuissa tuotteissa ja palveluissa, materiaalite-

hokkuuden parantaminen, logistiikan ja työmatkaliikkumisen tehostaminen ja ympäristöviestintä. Ympäristöohjelmaan kirjataan ympäristöpolitiikkaan asetetut tavoitteet tarkemmin, sekä lisäksi näihin liittyvät konkreettiset jokapäiväiset toimenpiteet, joilla tavoitteisiin pyritään. (Ekokompassi Opas 2014.)

Jämsän apteekissa laadittiin syksyllä 2016 ympäristöpolitiikka, jossa kerrotaan apteekin sitoutuvan ympäristöasioiden hallinnan kehittämiseen ja ajantasaisen lainsäädännön ja määräysten noudattamiseen. Apteekin tärkeimmiksi ympäristönäkökohdiksi nostetaan lääkejätteen käsittely ja siihen liittyvä asiakasneuvonta, apteekissa syntyvän jätteen määrän vähentäminen sekä varastonhallinta. Näihin päädyttiin, sillä toisilla osa-alueilla, esimerkiksi veden- ja energiankulutuksessa, koettiin olevan liian vähän vaikutusmahdollisuuksia kulutuksen ollessa nykyisellään jo vähäistä.

Ympäristöohjelmassa asetetaan ympäristöpolitiikan pohjalta konkreettisia tavoitteita asioiden parantamiseen. Jämsän apteekilla tavoitteita asetetaan jätteiden määrän vähentämiseksi ja materiaalitehokkuuden maksimoimiseksi, sekä lääkejätteeseen liittyvän asiakasneuvonnan parantamiseksi. Tarkemmat tavoitteet jätetään pohdittavaksi apteekilla ympäristöjärjestelmän käyttöönottoa varten kokoontuviin suunnittelupalaveriinhin. Toimenpiteet näihin tavoitteisiin pyrkimiseksi voivat olla esimerkiksi selkeämmin merkityt ja sijoitellut jäteastiat sekä jätteidenlajittelun sääntöjen kertaus alakohtaisesti. Lajittelun toimivuutta voi lisätä laittamalla jäteastioihin merkinnät niistä jätteistä, joita apteekilla syntyy. Sen sijaan, että astiassa lukisi poltettava jäte, siinä voisi lukea todellisesti apteekilla syntyviä, tähän astiaan kuuluvia jätteitä, kuten muovipussit tai tyhjät, palavat lääkepakkaukset. Lisäksi lajittelua voisi parantaa ostamalla uusia jäteastioita siten, että jokaisella työpisteellä olisi mahdollisuus lajitella yleisimmät syntyvät jättejakeet. Esimerkiksi kassallakin paperi eri astiaan kuin muoviroskat. Lisäksi asiakkaiden tiedottamista varten voitaisiin tehdä uusia ohjelappuja lääkejätteen lajitteluun jaettavaksi apteekin asiakastilassa, sekä lääkejätettä palauttaville asiakkaille.

4.3.5 Ympäristöpolitiikan suunnittelun aikana esiin nousseet asiat

Varastohallinta onnistuu Jämsän apteekissa yleisesti todella hyvin, tavarat kiertävät nopeasti, eikä niitä jää vanhenemaan. Ongelmia tässä kuitenkin tuottaa lainsäädäntö, sillä lääkkeiden hintapumput vaikuttavat lääkkeiden hintoihin usein vain hyvin nopealla varoitusaajalla. Kun jonkun tietyn valmistajan lääke on halpaa, sitä ostetaan luonnollisesti paljon enemmän kuin muita vastaavia valmisteita. Näin ollen sitä myös tilataan varastoon muita suurempia määriä. Jos sitten yhtäkkiä hinnat vaihtuvatkin niin, että joku muu vastaava tuote on paljon edellistä edullisempaa, ei tätä kalliimpaa lääkettä enää osteta. Tästä jää suuria määriä käyttökelpoisia lääkevalmisteita vanhenemaan varastoihin, joista ne lopulta päätyvät lääkejätteeseen aivan käyttämättömänä.

Ostot pyritään suunnittelemaan siten, että lääkettä ei jää suuria määriä yli. Koska äkillisistä hinnanmuutoksista ei kuitenkaan voida tietää etukäteen, ei hankintoja tehdessä pystytä aina arvioimaan, että seuraavalla viikolla lääkettä ei enää menekään kaupaksi yhtä hyvin kuin tällä viikolla. Valtioneuvoston asetus lääketaksasta (713/2013) säätää lääkelain (395/1987) 58 §:n nojalla 3 ja 4 §:ssä lääkkeiden hintojen määräytymisen sekä kieltää 7 §:ssä alennuksen antamisen lääkkeellisistä tuotteista. Poikkeuksena tähän alennusta tulee antaa 10% asiakkaille, joilla on rintamasotilas-, rintamapalvelus-, rintama- tai veteraanitunnus. Ylimääräisistä lääkkeistä ei voi myöskään edellä mainittujen lakisyyden takia päästä eroon myymällä sitä esimerkiksi samaan hintaan kuin niiden halvempia rinnakkaisvalmisteita. Tämän takia hankintoja on vaikea suunnitella täsmällisesti ja joskus lääkkeitä jää vanhenemaan suurempia määriä kuin pitäisi. Lääkkeiden hintapumput aiheuttavat siis suuriakin piikkejä lääkejätteen synnyssä ja apteekin on hyvin vaikea vaikuttaa asiaan.

Lääkelaki (395/1987) vaikuttaa osaltaan myös pakkausjätteen määrään, sillä jokaisen lääkepaketin mukana täytyy olla tuoteseloste. Myös ihmisten yksityisyyttä tulee suojella, joten esimerkiksi verkkokaupasta lähetettävät lääkkeet tulee pakata erillisiin pahvilaatikoihin lääkkeen oman pakkauksen lisäksi. Joskus myös purkissa olevan lääkkeen mukaan täytyy laittaa käyttöohje tai tuoteseloste erillisenä, jolloin sekin tulee pakata erilliseen

laatikkoon. Jämsän apteekissa toimivan verkkokaupan takia siellä syntyy suuria määriä pakkausjätettä eli yleensä pahvia ja muoviva hyvin suuria määriä.

Pakkausjätteen vähentämiseksi yritetään uusiokäyttää materiaaleja niin paljon, kuin mahdollista. Esimerkiksi pakkausten pehmusteena toimivat kupla- ynnä muut muovit laitetään kiertoon apteekille saapuvista pakkauksista edelleen asiakkaalle lähteviin pakkauksiin. Myös laatikoita yritetään saada uusiokäyttöön, mutta usein niissä on vääränlaisia merkintöjä tai niitä ei ole saatu avattua tarpeeksi siististi, mikä estää uudelleenkäytön. Henkilökunta vie omien tarpeidensa mukaan myös käyttökelpoisia pahvilaatikoita uusiokäyttöön esimerkiksi muuttolaatikoiksi tai tavaran säilytykseen. Silti kaikkia materiaaleja ei voida uusiokäyttää apteekin omassa toiminnassa vaan ne täytyy hävittää.

Lääke- ja pakkausjätteen (pahvi, paperi, muovi) lisäksi Jämsän apteekissa ei synny paljoa jätteitä. Tiedottaminen tapahtuu sähköisesti, ainoastaan kuusi kertaa vuodessa ilmestyvä Apoteekki-lehti lähetetään apteekin kanta-asiakkaille kotiin. Paperin määrää pyritään työpaikalla vähentämään muun muassa vähentämällä tulostamista. Jonkin verran paperijätettä kuitenkin syntyy luottamuksellisista asiakirjoista, joita tulee säilyttää määräysten mukainen aika ja jotka tulee tuhota ennen tavallista hävittämistä. Käsipaperin käyttöä henkilökunnan tiloissa on vähennetty huomattavasti ottamalla käyttöön pyyherullat.

Suuri vaikutusmahdollisuus Jämsän apteekissa olisi se, että asiakkaita neuvottaisiin paremmin palauttamaan lääkejätteensä. Nyt lääkkeiden mukana tulee suuria määriä niiden pakkauksia ja tuoteselosteita. Tämä tarkoittaa paljon paperia, pahvia ja muoviva, jotka voisi jo asiakkaan kotona saada kierrätykseen, mutta sen sijaan ne joutuvat vaarallisen jätteen hävitykseen lääkkeiden mukana. Lääkejätteet tulisi palauttaa ilman pahvipakkauksiaan, pelkissä foliolevyissä, tai purkeistaan mielellään läpinäkyviin muovipusseihin pakattuina. Ainoastaan jodipitoiset lääkkeet, sytostaattit, elohopeakuumemittarit sekä ruis- kut ja neulat on tuotava erillään muista lääkkeistä (Jämsän apteekki 2016). Lääkepalautuksista tiedottaminen koetaan Jämsän apteekilla heidän yhdeksi suureksi ympäristöasiaksi. Tiedottamalla saataisiin parannettua kierrätystä ja vähennettyä lääkejätteen sekaan menevän muun jätteen määrää ja näin ollen tehostettua lajittelua huomattavasti.

Toinen asiakastiedottamiseen liittyvä asia on muovipussien vähentäminen. Tähän asti Jämsän apteekissa on saanut ilmaiseksi apteekin logolla varustetun muovipussin ostosten yhteydessä. Aiemmin pussia on tarjottu automaattisesti, nykyään kassahenkilöstöä on kehoitettu kysymään muovipussin tarpeesta ja antamaan pussi vain niille, jotka sen tarvitsevat. Osa asiakkaista luonnollisesti pyytää pussia ja silloin se annetaan, mutta toisille yhden lääkkeen kantaminen kädessä ei ole mikään ongelma. Lopullisena päämääränä olisi pystyä luopumaan tarpeettomasta muovipussien käytöstä, muuttamalla pussit maksullisiksi. Silloin kynns muovipussin käyttämiseen olisi suurempi. Taulukkoon 4.2 on kerätty ympäristöpolitiikan laatimisen aikana tärkeimmäksi koetut havainnot, niiden aiheuttajat, toimenpiteet asian parantamiseksi sekä arviot apteekin vaikutusmahdollisuuksista asiaan.

Taulukko 4.2 Ympäristöpolitiikan suunnittelussa esille nousseita havaintoja

Havainto	Aiheuttaja	Toimenpide	Mahdollisuus vaikuttaa
Lääkkeiden vanheneminen varastoon	Lääkkeiden hintojen vaihtelu	Tilausten suunnittelu	Pieni
Suuri pakkausjätteen ja jätepaperin määrä	Lääkepakkausten perusteellinen paketoiminen Arkistossa säilytettävät paperit	Pakkausmateriaalien uusiokäyttö Sähköinen tiedotus Tulostamisen vähentäminen	Keskisuuri
Lääkejätteen sekaan joutuvat pahvi- ja muovipakkaukset	Ihmiset palauttavat lääkkeet alkuperäis-pakkauksissa	Tiedottaminen Asiakasneuvonta	Suuri
Muovipussien suuri kulutus	Ilmaiset muovipussit	Muovipussien muuttaminen maksullisiksi	Suuri

4.3.6 Seurantatunnuslukujen valinta

Lopuksi ympäristöjärjestelmää suunnitellessa tulee valita tunnusluvut, joiden avulla seurataan ympäristöohjelman tavoitteiden täyttymistä. Ekokompassi-järjestelmässä yrityksen tulee valita vähintään kaksi eri tunnuslukua, jotka nimetään myös ympäristöohjelmaan ja joita kirjataan säännöllisin välein seurantaan. Tunnusluvut voivat liittyä toimialasta riippuen eri toimintoihin esimerkiksi raaka-aineiden käyttöön, hankintoihin, sähkön, lämmön ja veden kulutukseen tai jätemääriin. (Ekokompassi Opas 2014.)

Jämsän apteekissa tunnusluvut valitaan liittyen lääkejätteen palauttamiseen ja yleisesti jätteiden määrän vähentämiseen. Lääkejätteestä seurataan, kuinka paljon sinne menee turhaa, tavallisesti kierrätykseen kelpaavaa jätettä, kuten pahvipakkauksia. Lääkejätteessä seurataan viikoittain tyhjennyksen yhteydessä jätteen määrää ja verrataan sitä aiemmin keskiarvona olleeseen 150 litraan viikossa. Seurataan myös muiden jäteastioiden tyhjennyksen yhteydessä kokonaisuutena syntyvän jätteen määrää. Tietoja kirjataan aina jäteastioiden tyhjennyksen yhteydessä ja niiden kehittymistä seurataan tasaisin väliajoin, kun jätteisiin liittyvät uudet ohjeistukset on saatu käytäntöön.

4.4 Ympäristöjärjestelmän käyttöönotto

Ympäristöjärjestelmän luomisprosessin jälkeen seuraa varsinainen käyttöönottovaihe. Tässä vaiheessa haasteellisinta on saada ympäristöjärjestelmän tuomat muutokset otettua osaksi yrityksen jokapäiväistä toimintaa. Käyttöönottovaiheessa koko henkilökunta tulee sitouttaa samoihin ympäristöjärjestelmän mukaisiin toimintatapoihin ja saada siitä sujuva osa arkipäivää. Jokaisen työntekijän tulisi toteuttaa uudistuksia samalla tavalla ja yhtä tehokkaasti, jotta asetettuihin ympäristötavoitteisiin päästäisiin. Tässä vaiheessa ei riitä, että ilmoitetaan jonkun menetelmän muuttuneen, vaan asioihin tulee opastaa siten, että toiminta on jokaiselle selkeää. Lisäksi tulee tarkkailla toiminnan sujuvuutta ja uusien käytäntöjen toimivuutta ja mahdollisesti tehdä muutoksia, jos havaitaan ongelmia. Ympäristöjärjestelmää tulee toteuttaa tällaisena normaalisti vähintään puolen vuoden ajan ennen kuin sertifikaattia varten tehtävä auditointi on mahdollinen (Ekokompassi Opas 2014).

Case-kohteena olevassa Jämsän apteekissa sertifiointi ei ole vielä mahdollinen, joten järjestelmä otetaan käyttöön vähitellen eri osa-alueita kehittäen. Näin saadaan toivottuja tuloksia ympäristöasioiden saralla ilman liian suurta yhtäkkistä muutosta toimintaan. Tavoitteena on ensimmäiseksi saada ympäristöpolitiikka näkyviin verkkosivuille sekä apteekin toimitiloihin. Tämän jälkeen aloitetaan ympäristöjärjestelmään liittyviä toimia keskittymällä jätemäärien pienentämiseen ja lääkejätteeseen liittyvän asiakasneuvonnan parantamiseen. Tavoitteena on kehittää ympäristöjärjestelmä sellaiselle tasolle, että sertifiointin tullessa mahdolliseksi, päästäisiin siihen mahdollisimman helposti vain hieman päivittämällä jo olemassa olevaa ympäristöasioiden hallinnan järjestelmää.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Apteekkien tulee tarjota asiakkailleen heidän tarvitsemansa lääkkeet vuoden jokaisena päivänä. Tästä johtuen osa apteekkeista joutuu olemaan auki joka päivä pitkiä aikoja, mikä vaikuttaa tietenkin kaikkeen kulutukseen. Tuotevalikoimassa tulee ottaa huomioon, mitä valmisteita pitää olla aina saatavilla. Varastonhallinta ei aina toimi sen mukaan mikä olisi taloudellisesti tai ympäristöllisesti viisainta. Hävitykseen menevät lääkkeet aiheuttavat jätehuollossa suurimmat ympäristövaikutukset. Asiakkaat palauttavat tarpeettomia lääkkeitään ja joskus tuotteita saattaa vanheta varastossa.

5.1 Apteekin ympäristövaikutusten hallinta

Apteekissa ympäristöasioiden hallinta tapahtuu lähtökohtaisesti samaan tapaan kuin muissakin pk-yrityksissä. Kokonaisvaltainen ympäristöasioiden hallinta edellyttää kestävä kehityksen aatteen liittämistä yrityksen päätöksentekoon. Ympäristöasioiden hallintaan apteekissa liittyy kuitenkin tavallista yrityksen toimistoa enemmän lainsäädännöllisiä seikkoja. Apteekkitoiminnassa täytyy ottaa huomioon muun muassa aukioloaikoihin, tuotevalikoimaan, asiakkaiden yksityisyydensuojaan sekä jätehuoltoon liittyviä lakikohtia.

Jotta apteekin ympäristövaikutuksia voidaan kokonaisvaltaisesti hallita, vaaditaan ympäristöjärjestelmä sekä siitä vastaava henkilö valvomaan ja päivittämään sen noudattamista. Ympäristöjärjestelmän valinnassa täytyy ottaa huomioon, että yleisimmin käytetyt kansainväliset järjestelmät, kuten ISO 14001, saattavat olla pienelle yritykselle liian raskaita toteuttaa. Tämän takia apteekkitoiminnalle voisi sopia paremmin kevyempi ympäristöasioiden hallinnan työkalu, kuten esimerkiksi suomalainen Ekokompassi-järjestelmä.

5.2 Ympäristöjärjestelmän käyttöönotto

Ympäristöjärjestelmän käyttöönotossa ja ympäristösertifikaatin hankkimisessa tulee ottaa huomioon monia asioita. Ensimmäisenä tulee valita kyseessä olevalle yritykselle sopiva ympäristöjärjestelmä. Sertifikaatin saamiseksi ulkopuolisen auditoijan tulee tarkastaa ja hyväksyä yrityksen ympäristöjärjestelmä. Yrityksen kannattaa valita järjestelmä, joka sopii yrityksen toimintaan ja jota on mahdollisimman luonteva ylläpitää. Tässä pitää huomioida muun muassa ympäristösertifikaatin taso. Pienelle paikalliselle yritykselle ei välttämättä ole työläästä ja kansainvälisesti tunnetusta sertifikaatista oleellisesti enempää hyötyä kuin kevyemmästä ympäristöjärjestelmästä. Toisaalta taas suurempi kansainvälinen yritys ei välttämättä hyödy muualla maailmassa tuntemattomasta järjestelmästä yhtä paljon, kuin hyötyisi kansainvälisesti arvostetummasta ympäristösertifikaatista.

Varsinaisessa ympäristöjärjestelmän käyttöönottovaiheessa täytyy perustana olla hyvin tehty taustatyö ja ympäristöjärjestelmän suunnittelu. Yrityksen tulee ensisijaisesti noudattaa alalleen asetettuja lakeja ja määräyksiä. Toiminnalle tulee asettaa ympäristötavoitteita ja konkreettisia toimia niiden saavuttamiseksi valitsemansa sertifikaatin mukaisesti. Ympäristöasioita hoitamaan valitaan yrityksestä vastuhenkilö, joka on tarkasti perillä yrityksen ympäristöasioiden tilasta sekä tulevista muutoksista ja toimenpiteistä. Tässä auttaa tarkasti tehty ympäristöasioiden alkukartoitus. Tärkeä asia ympäristöjärjestelmän käyttöönotossa on tiedottaminen ympäristöasioista eritoten yrityksen sisällä. Myös ulkoinen ympäristöviestintä ja hyvien ympäristöarvojen jakaminen sidosryhmille on osa ympäristöllisesti vastuullisen yrityksen toimintaa. Tärkein asia ympäristösertifikaatin saamiseksi ja sen säilyttämiseksi on kuitenkin ympäristöjärjestelmän toimien sitouttaminen osaksi yrityksen jokapäiväistä toimintaa. Todellisiin ympäristövaikutuksiin puuttumisen mahdollistaa vain järjestelmän jatkuva kehittäminen ja päivittäminen.

Ympäristöjärjestelmän rakentaminen on prosessi, joka voi kestää pitkiäkin aikoja. Lähtökohtaisesti pienemmissä yrityksissä on usein vähemmän raportoitavia ja huomioon otettavia asioita, jolloin työ sujuu suuria yrityksiä nopeammin. Usein järjestelmän rakentaminen on ylimääräinen työ muiden lisäksi, jolloin se saattaa viivästyä. Koska ympäristöjärjestelmän hankkiminen on yritykselle vapaaehtoista, toisin kuin monet muut päivittäin

hoidettavat asiat, saattaa se jäädä muiden töiden jälkeen viimeiseksi tehtäväksi. Tämän takia prosessia edistämään tulisi ehdottomasti valita heti alussa ympäristövastaava, joka saisi käyttää osan työajastaan ympäristöasioiden hoitamiseen. Ympäristövastaavan valitseminen heti järjestelmän rakentamisen alkuvaiheessa myös takaa, että yrityksestä löytyy koko ympäristöjärjestelmän hankintaprosessin alusta loppuun asti tunteva henkilö.

5.3 Jämsän apteekin ympäristötyö

Työn aihe tuli case-kohteena tutkitusta Jämsän apteekista, sillä yrityksen johdon kiinnostus oli herännyt apteekin ympäristöasioiden hallintaa kohtaan. Työtä lähdettiin rakentamaan apteekin tarpeiden mukaan siten, että ensin etsittiin tietoa mahdollisista sertifikaateista. Tämän jälkeen valittiin juuri kohdeapteekin haluama sertifikaatti, jonka pohjalta ympäristöjärjestelmää alettiin rakentaa. Koska apteekin ei ollut alueellisten rajoitteiden takia mahdollista saada sertifioitua haluamaansa Ekokompassi-järjestelmää, päätettiin apteekissa rakentaa ympäristöjärjestelmä tämän mukaiseksi odottamaan sertifioinnin mahdollistumista.

Hidasteeksi ympäristöjärjestelmän rakentamisessa osoittautui yrityksessä samaan aikaan tapahtuva uuden apteekkijärjestelmän käyttöönotto, joka vei henkilökunnalta paljon aikaa ja huomiota. Normaalien työtehtävien lisäksi oli runsaasti lisätyötä ja opettelua, eikä ympäristöjärjestelmän rakentamiselle jäänyt paljoa aikaa. Tämän vuoksi ympäristöjärjestelmän rakentamista päätettiin venyttää pidemmälle aikajaksolle, kuin alun perin oli tarkoitus. Tällä hetkellä tavoitteena on, että case-kohteessa saadaan ympäristöjärjestelmä tulevaisuudessa sellaiseksi, että onnistutaan saavuttamaan konkreettisia ympäristöllisiä hyötyjä. Toiveena on ensimmäisenä parantaa asiakastietoisuutta apteekkiin liittyvissä ympäristöasioissa sekä vähentää apteekissa syntyvän jätteen määrää ja parantaa materiaalitehokkuutta.

Jos apteekki olisi halunnut sertifioitua ympäristöjärjestelmän, olisi voitu valita esimerkiksi muutamalla muulla apteekilla jo käytössä oleva ISO 14001 -järjestelmä. Tämän rakentaminen olisi onnistunut apteekkiympäristössä, mutta sen kanssa olisi varmasti kohdattu sama aikataulullinen ongelma, kuin Ekokompassin kanssa. ISO 14001 olisi myös

raskaampi toteuttaa ja näin voisi siis viedä entistä kauemmin, että järjestelmä saataisiin kunnolla käyttöön. Jämsän apteekissa varmasti päädyttiin ympäristöjärjestelmän valinnassa yrityksen kannaltaan parhaaseen ratkaisuun.

Ympäristöjärjestelmän käyttöönotosta on Jämsän apteekille todennäköisesti hyötyä kahdella tavalla. Jämsän kokoisella paikkakunnalla asiakkailta ei ole mahdollista valita käyttämäänsä apteekkia monista vaihtoehdoista, joten kivijalkaliikkeessä asioivien asiakkaiden määrään ympäristöjärjestelmä tuskin radikaalisti vaikuttaa. Näidenkin ihmisten kuva apteekkitoiminnasta voidaan kuitenkin parantaa tiedottamalla apteekin ympäristöarvoista. Apteekille saadaan luotua positiivisempi, vihreä imago, jonka ansiosta asiakkaat kokevat tukevansa laadukasta ja ekologista toimintaa. Konkreettista kilpailuetua järjestelmällä voidaan saada Jämsän apteekkiin osana kuuluvan Verkkosivuapteekin toimintaan. Verkosta löytyy useita apteekkien verkkokauppoja, jotka kilpailevat keskenään apteekkituotteita kotiinsa tilaavan kuluttajan mielessä. Verkkosivuapteekki voi erottua ympäristötyöllään positiivisesti kilpailijoistaan ja näin vaikuttaa mahdollisen asiakkaan ostopäätökseen.

6 YHTEENVETO

Työn tavoitteena oli tutkia apteekkien ympäristöasioiden hallintaa ja ympäristöjärjestelmän rakentamisprosessia. Ympäristöasioiden hallinta on ollut kasvava trendi yritysten keskuudessa viime vuosikymmenien aikana. Yhteiskunnan kehittyessä teollisesti ja taloudellisesti, ympäristöasioiden merkitys yritysten päätöksenteossa on kasvanut yhä suuremmaksi. Ympäristöjohtaminen tarkoittaa kestäväen kehityksen aatteen liittämistä yritysjohdantamiseen. Tehokkaalla ympäristöjohtamisella yritykset parantavat taloudellista tehokkuuttaan resurssien vähentämisen ja vahinkojen ennaltaehkäisyn ja ihmisten positiivisen suhtautumisen aiheuttaman markkinaosuuksien kasvamisen kautta. Ympäristöjärjestelmä on tehokas työkalu ympäristöasioiden hallintaan.

Aptekeissa on alettu rakentaa ympäristöjärjestelmiä enenevässä määrin vuoden 2015 aikana. Apteekin ympäristöasioiden hallinnassa tulee ottaa huomioon monia lakisääteisiä seikkoja muun muassa apteekin aukioloaikoihin, varastohallintaan sekä jätteidenkäsittelyyn liittyvissä asioissa. Näiden lakien vuoksi kaikkiin ympäristövaikutuksiin ei pystytä apteekissa puuttumaan yhtä hyvin kuin tavallisissa pk-yrityksissä. Apteekin ympäristöjärjestelmä voidaan rakentaa minkä tahansa järjestelmän mukaiseksi, mutta raskaista kansainvälisistä järjestelmistä ei välttämättä ole pienille yrityksille sen enempää hyötyä kuin kevyemmistä. Näin ollen esimerkiksi suomalainen Ekokompassi-järjestelmä sopisi apteekille hyvin.

Työn case-osassa käsiteltiin ympäristöjärjestelmän rakentamista käytännössä käyttämällä esimerkkinä Keski-Suomessa sijaitsevaa Jämsän apteekkia. Ensin valittiin yritykselle sopiva ympäristöjärjestelmä ja sen jälkeen selvitettiin sen rakentamisen vaiheet. Jämsän apteekissa päädyttiin rakentamaan ympäristöjärjestelmä Ekokompassi-järjestelmän mukaisesti. Ympäristöjärjestelmän luomisessa vaaditaan laaja alkukartoitus, jonka pohjalta yritykselle suunnitellaan ympäristötavoitteet ja -päämäärät. Ympäristöjärjestelmän rakentaminen on prosessina aikaa vievä ja vaatii henkilökunnalta kiinnostusta ja sitoutumista varsinkin järjestelmän käyttöönottovaiheessa, jossa konkreettiset ympäristölliset toiminnan muutokset tulee saada osaksi yrityksen jokapäiväistä toimintaa.

LÄHTEET

Antweiler, Werner. 2014. Elements of Environmental Management. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press. ISBN 978-1-4426-2613-3. 400 s.

Ekokem. 2014. Ekokemin ohje 1/14- Terveysthuollon vaaralliset ja erityisjätteet. [verkojulkaisu]. [viitattu: 16.10.2016]. Saatavilla: <http://docplayer.fi/3698962-Ekokemin-ohje-1-14-terveydenhuollon-vaaralliset-ja-erityisjatteet.html>

Ekokem. 2016. Prosessikuvaukset. [Ekokemin verkkosivut]. [viitattu: 16.10.2016]. Saatavilla: <http://www.ekokem.com/fi/tietoja-meista/tietoja-toiminnastamme/prosessikuvaukset/>

Ekokompassi.fi. 2016a. Ekokompassi lyhyesti. [Ekokompassin kotisivu]. [viitattu 22.6.2016] Saatavilla: <http://www.ekokompassi.fi/mika-ekokompassi/ekokompassi-lyhyesti/>

Ekokompassi.fi. 2016b. Mikä ekokompassi?. [Ekokompassin kotisivu]. [viitattu 22.6.2016] Saatavilla: <http://www.ekokompassi.fi/mika-ekokompassi/>

Ekokompassi.fi. 2016c. Ekokompassi-kriteerit yrityksille. [Ekokompassin kotisivu]. [viitattu: 4.7.2016]. Saatavilla: <http://www.ekokompassi.fi/yritykset/kriteerit/#yritykset>

Ekokompassi materiaalipankki. 2014. Ekokompassi sertifikaatti on osoitus uskottavasta ympäristötyöstä. [Ekokompassin verkkosivu]. [viitattu: 3.11.2016]. Saatavilla: <http://www.ekokompassi.fi/etusivu/materiaalipankki/>

Ekokompassi Opas. 2014. Opas pk-yritykselle Ekokompassi ympäristöjärjestelmän toteuttamiseen ja ylläpitoon. [verkojulkaisu]. [viitattu: 25.8.2016]. Saatavilla: <http://www.ekokompassi.fi/etusivu/materiaalipankki/>

Elo, Erja. 2016. Toistasataa apteekkia sitoutunut ympäristöajatteluun. [verkkajulkaisu] [viitattu: 9.6.2016]. Saatavilla: <http://www.apteekkari.fi/uutiset/tag/toistasataa-apteekkia-sitoutunut-ymparistoajatteluun.html>

EPA (United States Environmental Protection Agency). 1995. An Introduction to Environmental Accounting As A Business Management Tool: Key Concepts And Terms. [pdf-tiedosto]. [viitattu: 16.10.2016]. Saatavilla: <https://www.epa.gov/p2/introduction-environmental-accounting-business-management-tool-key-concepts-and-terms>

Erkki Salminen Oy. 2016. Erkki Salminen Oy. [Erkki Salminen Oy:n verkkosivut]. [viitattu: 26.11.2016]. Saatavilla: <http://www.erkkisalminen.fi/>

European Environment Agency. 1998. Environmental management tools for SMEs – A handbook. Environmental Issues series, no 10. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. ISBN 92-9167-106-1. 127 s.

Fimea. 2015. Apteekit. [verkkosivu]. [viitattu:22.7.2016]. Saatavilla: <http://www.fimea.fi/apteekit/>

Hanley, Nick & Shogren, Jason & White, Ben. 2013. Introduction to Environmental Economics – second edition. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-956873-4. 300 s.

Inspecta. 2013. Järjestelmäsertifiointi. [Inspectan verkkosivut]. [viitattu: 15.7.2016]. Saatavilla: <http://www.inspecta.com/fi/Palvelut/Sertifiointi/Jarjestelmasertifiointi/>

Joutsenmerkki.fi 1. 2016. Joutsenmerkki. [Joutsenmerkin verkkosivut]. [viitattu: 6.7.2016]. Saatavilla: <http://joutsenmerkki.fi/joutsenmerkki/>

Joutsenmerkki.fi 2. 2016. Kriteerit. [Joutsenmerkin verkkosivut]. [viitattu: 15.7.2016]. Saatavilla: <http://joutsenmerkki.fi/tuotteet-palvelut/kriteerit-sivu/>

Jämsän apteekki. 2016. Lääkejätteen vastaanotto. [Jämsän apteekin verkkosivut]. [viitattu: 26.11.2016]. Saatavilla: <http://www.jamsanapteekki.fi/laakejatteiden-vastaanotto.php>

Jämsän kaupunki. 2015. Kuntainfo. [Jämsän kaupungin verkkosivut]. [viitattu: 26.11.2016]. Saatavilla: <http://www.jamsa.fi/kuntainfo>

Kinnari, Minna. 2015. Ympäristömerkintä. [Motivan verkkosivut]. [viitattu: 6.7.2016]. Saatavilla: http://www.motiva.fi/motiva_services_oy/ymparistomerkinta

Lehikoinen-Stedt, Karita. 2011. Vanhat lääkkeet poltetaan. [verkkoartikkeli]. [viitattu: 16.10.2016]. Saatavilla: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/04/05/vanhat-laakkeet-poltetaan>

LääkeL. 10.4.1987/395. Lääkelaki.

Pohjola, Tuula. 2003. Johda ympäristöasioita tehokkaasti – Ympäristöosaaminen menestystekijänä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. ISBN 952-14-0731-X. 236 s.

Schaltegger, Stefan & Burritt, Roger & Petersen, Holger. 2003. An Introduction to Corporate Environmental Management – Striving for Sustainability. Sheffield: Greenleaf Publishing Limited. ISBN-13 978-1-874719-65-6. 384 s.

SFS-EN ISO 14063. 2010. YMPÄRISTÖASIOIDEN HALLINTA. YMPÄRISTÖVIES-TINTÄ. OHJEITA JA ESIMERKKEJÄ. Suomen Standardoimisliitto SFS. 63 s.

SFS ry. 2015. ISO 14000 Ympäristöjohtaminen [verkkomateriaali]. [viitattu: 10.6.2016]. Saatavilla: http://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_14000_ymparistojohdaminen/linkkeja

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Lainsäädäntöä lääkehuollosta ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista. [verkkosivu]. [viitattu: 22.7.2016]. Saatavilla: <http://stm.fi/lainsaadanto/laakehuolto>

Suoheimo, Pirke, Suomen ympäristökeskus. 2013. EMAS-järjestelmä ja sen toteuttaminen. [Päivitetty: 5.7.2016]. [verkkosivu]. [viitattu: 15.7.2016]. Saatavilla: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ ja_tuotanto/Ymparistojarjestelmat_ ja_ johtaminen/EMASin_toteuttaminen

Suomen YK-liitto. 2016. Yritysten yhteiskuntavastuu. [Suomen YK-liiton verkkosivut]. [viitattu: 17.10.2016]. Saatavilla: <http://www.ykliitto.fi/yk70v/taloudellinen/yritysten-yhteiskuntavastuu>

WWF. 2016. Mikä Green Office?. [WWF verkkosivut]. [viitattu: 4.7.2016]. Saatavilla: <http://wwf.fi/vaikuta-kanssamme/greenoffice/mika-green-office/>

Ympäristöministeriö. 2016. Mitä on kestävä kehitys?. [Ympäristöministeriön verkkosivut]. [viitattu: 17.10.2016]. Saatavilla: http://www.ymparisto.fi/fi-fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys